

Syntax slovesa

Významy perfekta

1) Perfektum vyjadřuje především různé v minulosti probíhající děje:

a) Skutečné perfektum (v jednoduchých větách nebo v současných souvětích), např.:

Selik (selek) *li-metivta di-reki'a.*

סְלִיק (סְלִיק) לְמַתִּיבָה דָּרְקֵיָה.

Vystoupil do nebeské ješivy.

Nejvíce dokladů nalezneme pro tzv. vyprávěcí perfektum, které se však pro oživení děje často nahrazuje participiem ve významu historického presentu (viz dále Významy participia).

b) Ve vedlejších větách může vyjadřovat minulý děj současný s minulým dějem ve větě hlavní, který je také vyjádřen perfektem. I v této funkci může být perfektum nahrazeno participiem (viz dále Významy participia):

Bahadej da-chazinach barechinan alach tartej. בָּהָדֵךְ דָּחָזִין בָּרְכִּין עַלְךָ תָּרְטֵא. Když (zatím co; v té době) jsme tě viděli, dvakrát jsme požehnali (Ber. 58b).

c) Ve vedlejších větách může však perfektum vyjadřovat i minulé děje, které probíhají v jiné časové rovině než děje ve větě hlavní (v některých evropských jazycích se tento vztah vyjadřuje plusquamperfektem, v češtině ale, podobně jako v aramejském b.T., je v obou větách stejný tvar minulého času), např.:

Ad de-ata Šmu'el mi-bej Rav nach našeja da-avuh. עַד דָּתָא שְׁמוּאֵל. מִבִּרְבָּר נֶפֶשָׁה דָּאכְבָּה. Než (dříve než; před tím než) přišel Šmu'el z učebny, zemřel jeho otec.

Adeazal izdaban. אֲדָאֶזָּל אִיזְבָּן. Dříve než přišel (na trh), byla (mouka) vyprodána (Git. 55b).

2) Perfektum stojí ve větách vedlejších vyjadřujících podmínku možnou nebo neskutečnou (ve větách hypotetických nebo kondicionálních, kde se v evropských jazycích vyskytuje kondicionál), např.:

Iku hašta la ataj sakentun li-vri. אִיּוֹ הַשְׁתָּא לְאַתְּאָ סְכָנְתָּו לְבָרִי. Kdybych býval v tomto okamžiku nepřišel, ohrozili byste mého syna.

Významy imperfekta

1) Vyjadřuje čistou budoucnost, avšak v tomto významu je používáno velmi zřídka, např.:

Kuc didach va-hadar ejj/kuc ana.

Vytni své a pak vytuň i já.

קוּץ דִּידָך וְהַדָּר אַקּוּם אָנוּ.

וְיַיְלְדִּין בְּרִקּוּם דִּין.

Vaj le-den kad jekum den.

Běda tomu, když tamten povstane.

2) Imperfektum se zpravidla používá k vyjádření modálně zabarvených dějů, např.:

Maj a'aved (e'evid)?

Co mám dělat?

כִּיאֵי אָעָבֵיד [אִיעָבֵיד]?

Ejj/zil ve-imlich (imlech) be-enašej vejtí.

Nechte mě jít, abych se poradil s mou rodinou, (Ber. 27b).

אַזְיל וְאַמְלִיךְ [אַמְלִיךְ] בְּאַינְשִׁי בִּיתִי.

Rachmana jidkerinach li-šlam.

Ať (nechť) tě Hospodin vzpomene v míru.

רָחְמָנָא יִדְקְרֵי לְשָׁלָם.

3) Imperfektum stojí ve vedlejších větách účelových po spojkách de- a ki hejchi de-, např.:

בְּכַטְוָתָא מִינִיְכִּי דְּלֹא תְּהִוו קְפָא לֹא בַּיּוּמִי נִיסָּן וְלֹא בַּיּוּמִי תִּשְׁרֵי דְּלֹא תְּהִירָה בְּמַזְוִינִיְכִּי כּוֹלָה שְׂחָתָא.

Be-matuta minajchu de-la tehevo kamaj la be-jomej nisan ve-la be-jomej tišri de-la titardu bi-mezonajcho kula šata.

Prosím vás, abyste u mne nebyli ani v měsíci nisanu, ani v měsíci tišri, abyste neměli co dělat s vaší obžívou po celý rok (Ber. 35b). (Pozn.: Nisan je měsíc žní a tišri měsíc vinobraní.)

4) Imperfektum s *vav* v aramejském b.T. následuje po modálně zabarveném imperfektu, po imperativu nebo participiu a vyjadřuje též účel (nahrazuje vedlejší větu účelovou), např.:

Lichanfi lej le-mar asara u-li-calej.

Ať (nechť) se sejde pro pána deset lidí, aby se modlil (Ber. 7b).

לִיכְנֵפִי לְיהָ לְמַר שְׁרָה וְלִיצָּלָא.

Šelach madach va-anā elbešej.

Svlékn svůj kabát, abych ho oblékl (Ber. 28a).

שָׁלַח מְדֻךְ נָאָנָא אֶל בְּשִׂיה.

Významy participia aktivního

1) Skutečný přítomný čas (present), který vyjadřuje prostou přítomnost nebo trvání děje v přítomnosti, např.:

Ve-Rachamana hejj/cha jatev?
A kde sídlí Bůh?

וְרַחֲמָנָא חִיכָּא יְהָב ?

2) Bezprostřední nebo jistá budoucnost, např.:

Azel ve-la atej tarek lej chivja u-majet.
Půjde a nevrátí se a uštkne ho had a on zemře.

Hašta ato (atu) jomej...
Brzy přjdou dny...

Tarvajchu rabanan havetu.
Oba budete (stanete se) učenci.

Maško (mašku) leh chamra ve-chajej.
Napájejí ho víinem a on bude žít (obživne).

Také po spojkách -ד- עד, ad de-, -ב- בחר, batar de-, -כ- ki, kad má participium aktivní význam futura, např.:

Kad mapekna lecho (lechu) avedna lecho (lechu) milta.

Když vás nechám odejít, činím pro vás zázrak.

3) Opakování jednání (ze zvyku) v přítomnosti nebo v minulosti, např.:

Le-man mevarchinan?
Komu žehnáme (obvykle, jsme zvyklí)?

Man de-jahet lej agra mefašar leh li-me'aljuta.

Tomu, kdo mu dal agru, vykládal (jeho sen) příznivě (Ber. 56a).

שָׁלַח מְדֻךְ נָאָנָא אֶל בְּשִׂיה.

4) Ve vedlejších větách vyjadřuje stav v minulosti, zejména po spojkách -ע- ad- a -ב- bahadej de-, např.:

Chazjeh le-Levi de-jatev abaraj.
Viděl Léviho sedět venku (jak seděl venku).

Adjavti azal ve-ata.
Zatím co tam seděli, odešel a vrátil se.

Bahadej de-mechavri leho nefal be-ho rejcha.
Zatím co je (ryby) čistil, začaly páchnout (Tamid 32b).

5) Ve větách, které vyjadřují možnost nebo účel (hypotetických a finálních větách) může být imperfektum nahrazeno participiem aktivním, např.:

Man jahev lan...?
Kdo by nám dal...?, Kdo by nám mohl dát...?

Dilma mitba'ejj/na...
Aby na mě nic nežádali...

6) Participiem lze vyjádřit též modální zabarvení, pro které se obvykle užívá imperfektum, např.:

Hu achel va-anā mašena?
On ji a já se mám mýt?

7) Zejména oblíbené je v aramejštině b.T. užití participia ve významu imperativu, např.:

Atun mahalitu va-havo kavatan.
Vy se ale obřežte (dejte se obřezat) a budete jako my (Sanh. 39a).

8) Participium aktivní se používá ve vyprávění jako tzv. presens historický k oživení toku vyprávění (předchází perfektum a za ním participia ve významu presentu historického), např.:

לִמְחָר אִתְּפָר מֵזֹנָא [בְּזִוְנָא] דְּמַלְכָא וְאָנוּ וְתַּפְסִין לְרָבָא.
(bezivana) de-malka ve-ato ve-tafsin le-Rava.

Následujícího dne byla vypáčena královská celnice — tu přicházejí a zatýkají Ravu.

9) Ve spojení s pomocným slovesem **הווה/הוי** *hava/havej* slouží participium k přesnějšímu vyjádření trvání či opakování děje v minulosti. Toto pomocné sloveso se, na rozdíl od hebrejštiny, nemusí vždy shodovat s participiem, k němuž se pojí. Shoda však nastává téměř vždy v případech, kdy je toto participium v plurálu.

Příklady neshodného spojení:

Hava kaamej/jna.

Říkal jsem (říkával jsem).

הוה קָאִמְנָא.

Hava jatva.

Seděla (sedávala).

הוה יַתְבָּא.

Příklady shodného spojení:

Havelj/jti dajar.

Sídlil jsem.

חוֹתֵם דַּיְר.

Ki havat atja lej iteta hava malbeš lah. Pokaždé, když k němu přišla nějaká žena, oblékl ji.

Havo jatvi.

Seděli (sedávali).

חוֹתֵם חָלֵל.

Havo ka-azli.

Šli.

אָמֵקָר וּמָר זֹוֶתָא וּרְבָ אֲשִׁי לֹא יָתַב בְּהָרִי.

Amejmar u-Mar Zutra ve-rav Aši havo jatvi bahadej hadadej. Amejmar a Mar Zutra a rav Aši spolu seděli (Ta'a. 21a).

10) Podobně jako v hebrejštině, se i v aramejštině b.T. vytváří podmínky v o d m i n o v a c í z p ú s o b (kondicionál), kterým je vyjádřeno přání, podmínka nebo děj, který by nastal splněním nějaké podmínky (české *by*) spojením slovesa **הוה** s participiem činného slovesa, např.:

I ejtiv mar ve-gares la mar hava malech? Kdyby se byl pán oddal studiu, nebyl by se (býval) stal představeným akademie?

11) Participium je ve větě často z esíleno částicí **רַא**, **אָנָה**, která ve formě s alefem stojí samostatně a ve formě bez alefu je připojována jako prefix k pří-

slušnému participiu. (Tato částice je původem participium od slovesa **קָום** *kum*, které zní **קָרְאָה > קָרְאִים**). Např.:

קָרָא אָמָר.

Říská.

קָרָא אָמָר.

Říská.

Idmej lehon ke-insa ve-ka karej abava.

Zjevil se jim v podobě člověka a volal u dveří.

Významy participia pasivního

1) Pasivní participium může vyjadřovat perfektum (minulý čas), podobně jako v některých případech přebírá funkci imperfekta participia aktivní (viz), např.:

שְׁלֵבִיב חָדָר מִינִיחָה.

Šechiv chad minajhu.

Jeden z nich zemřel.

שְׁלֵיכָא לִיהְ בְּרִיתָה.

Šechiva lej beratej.

Zemřela mu dcera.

2) Participiem pasivním jsou vyjadřovány jednočlenné věty s neosobním pasivem a neosobní věty dvoučlenné. Překládáme ho přítomným nebo minulým časem. Např.:

כְּחִיב.

Ketiv.

Je psáno.

מִידָע דִּיעַ.

Mida jedia'.

Je dobré známo.

שְׁקִילָן טּוֹפְרִיה.

Šekilan tufrej.

Zbavili ho drápů.

3) Ve spojení se slovesem **הווה** *hava* může pasivní participium ve vedlejší větě souvětí podřadného vyjadřovat minulý děj, který probíhal nebo proběhl v jiné časové rovině než minulý děj věty hlavní. (Pozn.: V některých evropských jazycích je tento vztah vyjádřen plusquamperfektem. Srov. významy perfekta, 1c.) Např.:

Chaza tuv de-hava ketiv.
Viděl opět, co bylo napsáno.

La havu jad'i hejcha hava šechiv.
Nevěděli, kde zemřel.

4) V aramejštině b.T. se často objevuje konstrukce participia pasivního s -ל-, které označuje činiteli děje. Tato konstrukce má význam aktivního minulého času (perfekta), někdy i přítomného času, např.:

La šemi'a li.
Neslyšel jsem.

Le-didi chazej li.
Viděl jsem.

Le-didi chazej li uzila.
Viděl jsem gazelu.

Man di-šemia' lej milta.
Ten, kdo něco slyšel. (Kdo něco slyšel.)

Achil lechu.
Vy jíte.

Významy infinitivu

V aramejštině b.T. podobně jako v hebrejštině, (ale na rozdíl od biblické aramejštiny), jsou doloženy infinitiv konstruktní a infinitiv absolutní (viz Morfologie sloves, str. 118–119).

A) Infinitiv konstruktní

1) Je doložen ve spojení s předložkou **ל** i bez ní. S uvedenou předložkou se vyskytuje zejména tehdy, má-li finální význam (tzn. když vyjadřuje cíl, úmysl nebo účel).

Příklady infinitivu konstruktního s **ל**:

Chamar le-mirkav.
Osel k jezdění.

חָזָא חֹב דְּבֻרָה כִּצְבֵּב.

לֹא הָו יְדַעַי הִיכָּא חֹו שְׁכִיב.

לֹא שְׁמִישָׂא לִי.

לֹדִידִי חַוִּי לִי.

לֹדִידִי חַוִּי לִי אֲזִילָא.

מְאֹן דְּשִׁמְעֵי לְהָ מִלְחָא.

אֲכִיל לְכָו.

Kerivu jomach le-mej/mat.

Tvé dny se blížily ke smrti /aby s zemřel/ (Joma 13b, BB 58b).

רְהֹוטָו... לְמַעַבְרָה רְעוֹתָא דְּקָרְיִיכָו.
Spěchejte činit (abyste činili) vůli.

Příklady infinitivu konstruktního bez **ל**:

La macinan mihej kavatajchu.
Nemůže být jako vy.

La ba'ej mar mejj/nam?
Nepřeje si pán spát?

La-ševaktej galoje rej/šej.
Nenechala ho odkrýt jeho hlavu (Šab. 156b).
(Existuje však i varianta **לְגַלְוִי רִישִׁיה**.)

2) Infinitiv konstruktní může zastupovat větu předmětnou (předmět) a přívlastkovou, zejména po modálních slovesech.

Příklady vět předmětných:

Be'a le-me'evad kerava bahadajhu/o.
Chtěl (prál si) s nimi vést válku (Tam. 32a).

Ve-la šabka lej le-mipak le-vej midreša.
Nenechala ho jít do učebny.

Příklady vět přívlastkových:

לְבֵר מִדְאָ דְּלָא מָצִיאָ לְמַעַבָּר.
S výjimkou toho, co nemohu konat (Tamid 20b).

הַהִיא מִדְינָא דְּלָא מָצָו לְמִיכְבָּשָׁה.
Ona provincie, kterou nemohli dobýt (Ta'anit 21a).

3) Ve výše uvedených významech může být infinitiv s předložkou **ל** nahrazen určitým slovesem s **ל**, např.:

*Ba'ej/na de-ezil...
Chci jít... Přejí si jít... (Doslova: Chci, abych šel...)*

קָרְבָּו יוֹקֵךְ לְמִימֶת.

.

רְהֹוטָו... לְמַעַבְרָה רְעוֹתָא דְּקָרְיִיכָו.

לֹא מָצִין מִיחָיו כּוֹתְיִיכָו.

לֹא בְּעֵמֶר מָנִים ?

לֹא שְׁבָקְתִּיה גָּלוּי רִישִׁיה.

בְּעֵא לְמַעַבָּר קָרְבָּא בְּהִדְיָה.

.

וְלֹא שְׁבָקָא לְיהָ לְמִפְקָד לְבִי מְדֻרְשָׁא.

בְּשִׁנָּא דְּאַיִל...

I ragil at de-daret be-matach...

אֵרְנִיל אַת דָּרְרִית בְּקַחְתִּיקָה...
Jestliže jsi zvyklý ve svém městě nosit ... (Megila 28a).

4) S výrazy נִכְּבָא ika, חָוָה hava a אֲבֹא iba'ej/ má infinitiv modální význam (mít, muset, moci, smět apod.), např.:

Maj ika le-mej/mar?

Co lze (co se může, co se má) říci?

כִּי אִיכְּבָא לִמְפָרָן?

Hava lach le-mej/hav.

Musel bys dát.

חָוָה לְךָ לִמְיהָב.

Iba'ej lej (le-)ajonej u-mej/zal.

Měl by být opatrný a jít.

אִיבְּעַי לְיהָ[לְ]עִזּוֹן וּמִילָּן.

B) Infinitiv absolutní

Používání infinitivu absolutního, který slouží, podobně jako v biblické hebrejštině, ke zdůraznění, je v aramejštině b.T. mimořádně časté. Infinitiv absolutní stojí před slovesem v určitém tvaru, k němuž se váže, např.:

Michašav chaševna.

Budu vážen. (Zajisté budu vážen.)

מִיחַשֵּׁב חַשְׁבָּנָא.

Mej/jmar šapir ka amrat.

Mluvíš pěkně. (Máš pravdu.)

מִיכְּרֶר שְׁפֵיר קָא אַכְּרָת.

Mincha nami (name/ji) machet.

Ty také biješ.

מִימְחָא נִכְּמִי מְחִוִּת.

Melat ka lajat lehu (leho).

Zajisté je proklínáš.

מִילְּטָא לְיִטְּתָה לְהָא.

Mida jedia'.

Je dobře známo.

מִידָּע יְדִיעָ.

Ajel ajole(j).

Zajisté vstoupil (Zeb. 36a).

שְׂעִיל עִזּוֹלָן.

Spojení אַקְדּוּמִי קְרִיּוּם (BM 83ab) je zajímavé tím, že se sestává z infinitivu (významem absolutního) af'elu a 3. os. sg. m. perfekta pa'elu. Vymyká se tak

pravidlu platnému i v aramejštině b.T., že ke zdůraznění slovesa v určitém tvaru musí být použit infinitiv stejné konjugace. Proto zde může jít o chybu a místo tvaru קְרִיּוּם by asi měl být tvar perf. 3. os. sg. m. af'elu אַקְדּוּמִי.

Margolis (Gramatika, § 62g, str. 86) uvádí, že někdy může infinitiv absolutní stát i za slovesem v určitém tvaru, k němuž se váže. Pro své tvrzení uvádí následující příklad:

אָסָר רַב חִיא בָּרָה רַב הָנוּא לוּהָ לְאַבִּי וְרַבָּתָה אַצְלָנִי.

Amar rav Chija breh rav Huna: chazina lehu le-Abaje ve-Rava de-maclu aclojelj!
Řekl rav Chija syn rabího Huny: viděl jsem Abaje a Ravy, že se uklonili (a nekonali proskynézi). (Berachot 32b; též viz Bejca 14a, Megila 23a nahofe.)